

Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
Лабораторія організаційної та соціальної психології
Державний податковий університет
Київський національний університет будівництва і архітектури
European Knowledge Development Institute (EUROKD)
Birmingham Institute for Psychodrama
EUROPEAN ASSOCIATION for SECURITY (EAS)
University of Warmia and Mazury in Olsztyn (Poland)
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Polska

ВЕКТОРИ СОЦІАЛЬНОЇ, ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
II МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(Київ, 17 лютого 2023 року)

VECTORS OF SOCIAL, ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC PSYCHOLOGY

PROCEEDINGS OF THE
II INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

(Kyiv, February 17, 2023)

Київ 2023

Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
Лабораторія організаційної та соціальної психології
Державний податковий університет
Київський національний університет будівництва і архітектури
European Knowledge Development Institute (EUROKD)
Birmingham Institute for Psychodrama
EUROPEAN ASSOCIATION for SECURITY (EAS)
University of Warmia and Mazury in Olsztyn (Poland)
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Polska

ВЕКТОРИ СОЦІАЛЬНОЇ, ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
II МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(Київ, 17 лютого 2023 року)

VECTORS OF SOCIAL, ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC PSYCHOLOGY

PROCEEDINGS OF THE
II INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

(Kyiv, February 17, 2023)

Київ 2023

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ
заборонено**

УДК: 316.6:159.9.07(043.2)

В 26

Вектори соціальної, організаційної та економічної психології [Електронне видання] : тези доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лют. 2023 р.) / відп. ред. С. М. Миронець. – Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. – 404 с. Укр. та іноземними мовами.

ISBN 978-966-918-074-2

DOI: 10.31617/k.knute.2023-02-17

У тезах доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції «Вектори соціальної, організаційної та економічної психології» висвітлено актуальні питання соціальної, економічної та організаційної психології; надано практичні рекомендації щодо формування соціально-психологічного благополуччя та збереження професійного здоров'я працівників організацій; розглянуто передові технології подолання кризових станів в умовах війни.

Тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції розраховані на наукових працівників у галузі психології, соціології, педагогіки, викладачів, аспірантів, студентів, а також на практичних психологів, соціальних педагогів, соціологів і соціальних працівників.

Матеріали друкуються в авторській редакції. За зміст матеріалів відповідають автори.

УДК: 316.6:159.9.07(043.2)

Редакційна колегія: А. А. Мазаракі, ректор, д-р екон. наук, проф.; С. М. Миронець (відп. ред.), д-р психол. наук, доц., завідувач кафедри психології; О. І. Міняйло, канд. екон. наук, доц., декан факультету економіки, менеджменту та психології; О. В. Войтенко (відп. за вип.), канд. психол. наук, доцент кафедри психології.

ISBN 978-966-918-074-2

© Державний торговельно-економічний університет, 2023

Тімченко М. Дихальні техніки саморегуляції стресових станів в умовах психологічної реабілітації ветеранів бойових дій	273
Тімченко О. Загальна стратегія екстреної психологічної допомоги мешканцям районів, де ведуться інтенсивні бойові дії.....	276
Христенко В. Деякі засоби психологічного впливу на українських воїнів в зоні бойових дій.....	280
Шашенков Д. Знання – предиктор перемоги	287
Шкуров Є. Фактори розвитку творчих здібностей в рамках моделі Терези Амабайл та Роберта Стернберга	290
Штифурак В. Психологія механізмів соціального впливу у груповій роботі	295
Астапенко Є. Парадокс процесу самоактуалізації особистості	300
Бабич Т. Резильєнтність особистості в період невизначеності.....	303
Боброва Б. Психологічні умови гармонійного поєднання професійної роботи в організації та приватного життя	307
Дорохіна А. Розвиток комунікативних здібностей як умова професійного успіху сучасних менеджерів	310
Дубась В. Копінг-стратегії та їх роль у професійному житті особистості.....	315
Дьяченко О. Психологічні аспекти професійного відбору персоналу.....	318

4. Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології. Том I : монографія / за заг. ред. В. П. Садкового, О. В. Тімченка. Х, 2017. 510 с.
5. Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології. Том II : монографія / за заг. ред. В. П. Садкового, О. В. Тімченка. Х., 2022. 436 с.
6. Timchenko, O., Onishchenko, N., Perelygina, L., Prykhodko, I., Lefterov, V., & Ivanchenko, A. Ukrainian rescuers in local armed conflict conditions: how does it affect the psyche? *Minerva Psychiatry*. 2022. 63(2). P. 159–170. DOI: 10.23736/S2724-6612.21.02242-9

УДК 159.99

Христенко Віталій,

канд. психол. наук, доц.,

провідний науковий співробітник навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології науково-дослідного центру, Національний університет цивільного захисту України

ДЕЯКІ ЗАСОБИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА УКРАЇНСЬКИХ ВОЇНІВ В ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ

«Війни не оголошуються, а, розпочавшись, переходять до незнайомих шаблонів», – заявив начальник Генерального штабу Збройних Сил росії генерал Герасімов під час закритого виступу у Російській академії військових наук. У цій промові в кінці 2013 року перераховувалися і роз'яснялися стратегії, які лягли в основу нелінійної військової доктрини Росії. В цій доктрині визначається нелінійна війна як війна нового типу, в якій невійськові засоби перевищують звичайні для війни сили для досягнення стратегічних і політичних цілей. Цією новою формою війни сприяють новітні технології 21 століття і безліч учасників, які використовують комбінації звичайних і нетрадиційних інструментів [1, 2].

Саме з такою формою ведення війни у 2014 році Україна і зіткнулася під час відстоювання своєї державності на сході країни.

В різні часи військові на полі бою намагалися не тільки знищити супротивника, але й перемогти його у психологічній площині. З цією метою розроблялися різноманітні пристрої, за допомогою яких можна

було б вплинути на психіку військового, використовувалися дослідження людської психіки для нейтралізації патріотичних настроїв супротивника.

Для психологічного впливу на полі бою застосовувалися гучномовці, листівки, газети. З розвитком технологій поряд з цим почали використовувати радіоприймачі, які настроєні тільки на одну радіохвилю, а згодом і навіть лазерні пристрої для формування зображення у небі.

Але прогрес не стоїть на місці, і новітні винаходи використовуються не тільки на користь людині, але й у військовій сфері. З розвитком цифрових технологій дуже широке застосування отримали інтернет-технології і технології стільникового зв'язку. За допомогою цих технологій можна впливати на супротивника, знаходячись при цьому на великій відстані. Також вплив можна здійснювати, залишаючись при цьому анонімом.

Саме такі властивості новітніх технологій і приваблюють воєнних стратегів. Українські воїни майже першими відчували на собі дію психологічного впливу, який здійснювався за допомогою новітніх розробок у воєнній промисловості.

Досліджувані зазначили, що було декілька засобів психологічного тиску на них. Це здійснювалось за допомогою радіо і телебачення, які в зоні бойових дій були здебільшого російські.

Але найбільш поширеним видом впливу було отримання ними різноманітних смс-повідомлень на свій мобільний телефон.

Для цього військовими РФ був використаний комплекс радіоелектронної боротьби (далі – РЕБ) РБ-341В «Леєр-3», призначений для проведення РЕБ у мережах сотового зв'язку стандарту GSM. Радіус дії цього комплексу біля 6 кілометрів. До нього входить також 2 безпілотних апарати, які дещо розширюють радіус його дії. «Леєр-3» може «працювати» одночасно з мережами трьох мобільних операторів та 2000 абонентських терміналів.

Цей комплекс є новітньою розробкою і для потреб збройних сил Росії серійно почав виготовлятися у 2015 році. І саме за допомогою цього засобу РЕБ у тому ж 2015 році на території окремих районів Луганської та Донецької областей почав відбуватися вплив на свідомість і психічний стан наших військових.

Спочатку проводилася радіорозвідка на встановлення приналежності того чи іншого мобільного телефону конкретній особі. Вплив відбувається у вигляді смс-повідомлень, які отримували наші захисники, знаходячись на передовій.

Ці смс-повідомлення мали ознаки офіційних повідомлень від українських сотових операторів, чи абонентів цих операторів. Багато повідомлень були написані українською мовою.

Вони містять різноманітну коротку інформацію, яка має вивести українського захисника з емоційної рівноваги та зневіритися у правильності своїх дій. Також в них є погрози розправи з ним або його рідними, а іноді і спонукання до переходу на бік супротивника.

Всі смс-повідомлення можна умовно поділити на категорії.

- «Смс-страшилки». Це залякування і образи українських військових. Також в цих повідомленнях міститься і пропозиція здатися у полон і інформація про те, як це можна зробити (див. рис. 1).
- «Смс-борг». Це повідомлення від нібито банківських структур про негайне погашення заборгованості, якої у військового насправді немає (див. рис. 2).
- «Смс-лозунги». Це різноманітні лозунги, які розраховані на виникнення у військового недовіри до командування і діючої влади взагалі (див. рис. 3).
- «Смс-фейки». Це неправдива інформація, яка має викликати у військового паніку, і порушити виконання ним наказів своїх командирів (див. рис. 4).

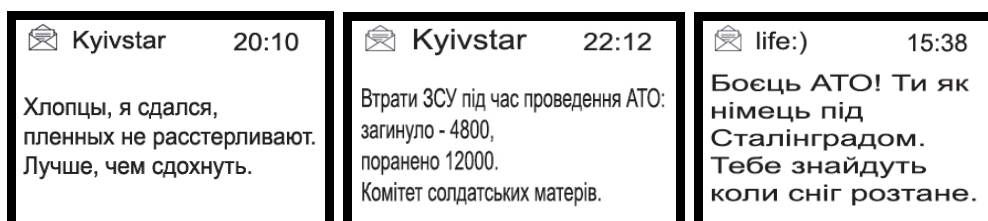

Рис. 1. Приклад «смс-страшилки»

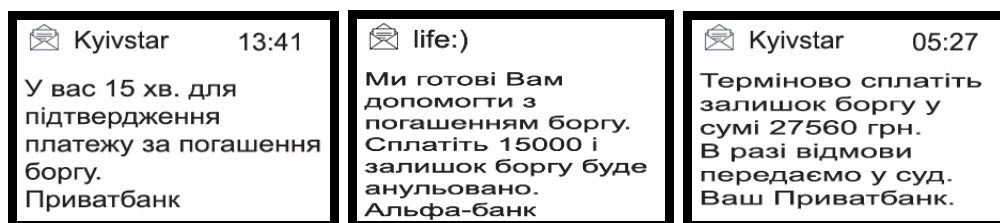

Рис. 2. Приклад «смс-борг»

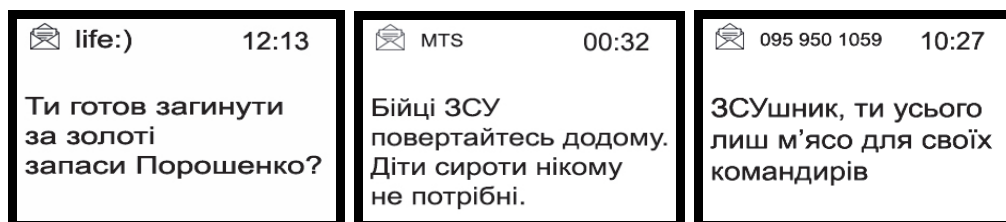

Рис. 3. Приклад «смс-лозунг»

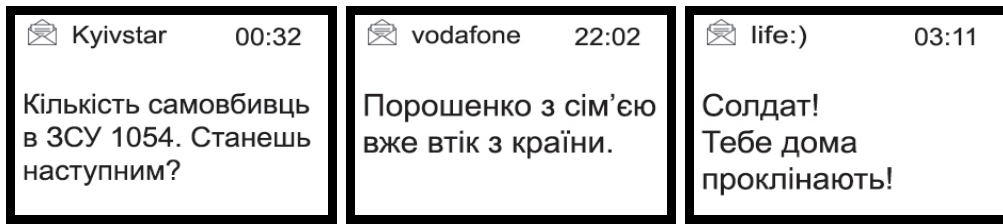

Рис. 4. Приклад «смс-фейк»

У поодиноких випадках українські військові (5 осіб із числа досліджуваних) отримували неправдиві смс-повідомлення з інформацією про тяжку хворобу їх близьких.

Ветерани самі зазначали, що першою реакцією на отримання так званих «смс-борг» було роздратування і бажання негайно вирішити цю несправедливість. Можна тільки уявити собі стан захисника, який зараз знаходиться на «нулі», тобто на передовій, і який читає повідомлення, наприклад, від Приват-банку про термінове погашення заборгованості сумою 450 тисяч гривень. Мало того, що сума досить значна, але й він ніколи не брав у борг.

Психічна рівновага цього воїна була на деякий час порушена такою несправедливістю. Адже воїн захищає країну, а країна намагається його ошукати. Ветерани відмічали, що вони очікували моменту, коли можна було додзвонитися до банку чи членів сім'ї для вирішення цього непорозуміння з неіснуючим боргом. Після двох-трьох дзвінків емоційний стан захисника з цього приводу було приведено в норму.

Реакція на «смс-страшилки» та «смс-лозунги» майже у всіх військових була однаковою. Це іронія, сміх і створення анекдотів. Ветерани відмічали, що отримання таких смс-повідомлень супроводжувалися вигуками типу «хоч так вони вивчать нашу мову».

Метою такого психологічного впливу було викликати недовіру до влади, до керівництва Збройних Сил України. Дуже важливим, на наш погляд, є відношення військових до своїх командирів. Адже є такий вираз «саме страшне для армії – це втрата управління». І саме довіра чи недовіра до своїх командирів і вирішує виконання наказів. А це майже неможливо, якщо підлеглі не довіряють своїм начальникам і командирам.

«Смс-фейки» зазвичай не сильно впливали на психічний стан військових, адже текст смс-повідомлення короткий, і немає можливості викласти фейкову інформацію досить переконливо.

Інформація про тяжкий стан чи хворобу близьких є більш значущою для військового, який не може негайно прибути додому і надати необхідну допомогу. Тому така інформація більш сильно впливала на

психічний стан військового. Але створити смс-повідомлення з правдоподібною інформацією вимагає знання хоча б імен членів сім'ї військового, а це, в свою чергу, вимагає набагато більшого часового терміну для проведення радіорозвідки.

Як було з'ясовано, не всі військові потрапили під психологічний вплив, який здійснювався за допомогою техніки РЕБ. Ми це пояснюємо тим, що тільки на деяких ділянках фронту були помічені російські засоби РЕБ РБ-341В «Леер-3». Адже тільки у 2015 році Росія налагодила масовий випуск цієї військової техніки, і тільки почала комплектувати ними свої військові підрозділи. На території окремих районів Донецької і Луганської областей ця техніка проходила так звані військово-польові випробування і перше використання в умовах бойових дій.

Використання такої російської новітньої техніки РЕБ на території окремих районів Донецької і Луганської областей підтверджується не тільки свідченнями місцевих жителів і військовою розвідкою, а й спеціальною моніторинговою місією (СММ) ОБСЄ на території України [8–10].

Ця техніка дозволяє підмінити і абонентна у сотовій мережі, тобто замість потрібного абонента «підставляти» зовсім іншу людину. Але фейкова розмова вимагає набагато більше ресурсів і підготовки особового складу. Тому випадків, коли, наприклад, командир ЗС України дзвонив своєму командуванню, і йому відповідав фейковий начальник, зафіксовано не було.

Але були випадки, коли за допомогою цього засобу РЕБ вплив здійснювався на військових опосередковано, через цивільних осіб, які знаходилися на той момент поряд з військовими.

Наприклад, поряд з одним з населених пунктів Донецької області були розташовані підрозділи ЗС України. В один з днів раптом на мобільні телефони керівника міської адміністрації і багатьох мешканців цього населеного пункту прийшло смс-повідомлення про те, що нібито військові таємно від мешканців сьогодні вночі покинуть свої позиції і відійдуть назад. Причому час цієї розсилки був вибраний такий (21 година), коли всі посадовці вже не на робочому місці, і щось швидко з'ясувати складніше. Ця інформація була продубльована підрозділом російських інформаційних військ і через мережу Інтернет.

Це викликало невдоволення мешканців і вони з обуренням вийшли до військових з вимогами залишитися. При цьому частина мешканців почала будувати на виїзді з цього населеного пункту щось на кшталт блок-постів. Вся ця ситуація викликала нервозність як

серед місцевого населення, так і серед військових, які дислокувалися поряд, і, доречи, нікуди не мали намірів відступати.

Тобто, психологічний вплив у вигляді розісланих ворожою стороною фейкових смс-повідомлень порушили звичний розпорядок військового підрозділу, вивели командування і особовий склад з психічної рівноваги і майже досягли своєї мети – розпалити паніку і хаос у розташуванні українських захисників.

Також на мобільні телефони цивільних, які перебували поряд з військовими на передовій, надходили смс-повідомлення дещо іншого змісту. Вони мали на мету викликати недовіру до українських військових, і особливо до Національної гвардії України, і також невдоволення українською владою.

Також ці смс-повідомлення містили номери телефонів чи адреси інтернет сайтів, за якими можна передати інформацію щодо розташування підрозділів української армії. Місцеві мешканці показували військовим такі смс повідомлення, які надійшли на їх мобільні телефони (див. рис. 5).

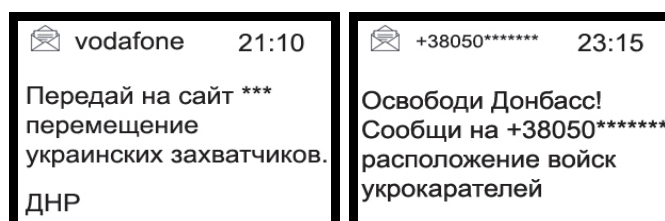

Рис. 5. Приклад «смс-зрада»

Психологічний вплив на особистість воїнів за допомогою радіо і телебачення був незначний, воїни відносилися до російської пропаганди як до пропаганди, розуміючи її неправдивість. Якщо хтось починав сумніватися, то побратими йому швидко все роз'яснювали.

Таким чином, сучасні війни обов'язково мають інформаційно-психологічне супроводження. Російські війська не є виключенням, і сили інформаційних операцій російської воєнної машини використовують будь-яку військову техніку, яка дозволяє проводити психологічний вплив на особовий склад ЗС України.

Захисники незалежності України відчули на собі психологічний вплив з боку країни-агресора з використанням військової техніки радіоелектронної боротьби у вигляді смс-повідомлень.

Смс-повідомлення мали на мету виведення захисників незалежності України з емоційної рівноваги, зневірення ними у правильності своїх дій, і підштовхування їх до здачі у полон.

Також спостерігалися випадки використання російськими найманцями техніки РЕБ під час захоплення українських міст. Наприклад, для проведення пропаганди в окупованих районах, на першому етапі використовувалась військова техніка із арсеналу РЕБ для транслявання на місцевих телеканалах своїх програм. При цьому одночасно використовувалась апаратура для встановлення радіоелектронних перешкод для унеможливлення перегляду на окупованій території українського телебачення.

Таким чином, сучасна військова техніка РЕБ використовується не тільки для протидії військовій техніці супротивника, але й проти людей шляхом психологічного впливу на особистість військового. У сучасному світі інформація може бути і є сильною зброєю, переоцінити яку дуже важко.

Список використаних джерел

1. Small Wars journal. URL: <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/grading-gerasimov-evaluating-russian-nonlinear-war-through-modern-chinese-doctrine/>
2. Wilson Center URL: <https://www.wilsoncenter.org>
3. EUvsDisinfo URL: <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-build-up-pro-kremlin-media-reinvigorate-their-focus-on-ukraine/>
4. FAKE OFF. URL: <http://fakeoff.org/uk>.
5. Stopfake.org URL: <https://www.stopfake.org/uk/golovna/>.
6. Почепцов Г.Г. Сучасні інформаційні війни. Вид. 3-тє. К. Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 504 с.
7. Bild URL: <https://www.bild.de/politik/ausland/ukraine-konflikt/ukraine-elektronische-kriegsfuehrung-50059318.bild.html/>
8. OSCE URL: <https://www.osce.org/uk/special-monitoring-mission-to-ukraine/390242/>.
9. OSCE URL: <https://www.osce.org/uk/special-monitoring-mission-to-ukraine/416291>.
10. OSCE URL: <https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine/416273>.